

नं. — ५२२२

पु. नाम. गार्धाज्ञोपाकर्म
प्रयोगः

कर्तृनाम. x x

पत्रसं. — ६५ सं. x

विषय. — स्त्रियद्वयं परिशिष्टं

गर्भाद्यात्रोपायकृष्ण कर्म प्रयोगः

५२२२

5222

starting from 22 to 90
1 to 21 MISSING
46, 55 to 59 MISSING.

दसकर्मकर्मजाउ

स्वाहा॥१॥ हिरण्यया अरणी यन्निर्मथ तो ल्यभिना॥
 तं तं स र्भं हवामहे दशमे मासि स्तुतवो॥ स्वाहा॥३॥ ज
 मेव परापत सुपुत्रः पुनरापता अस्त्येष्टेषु त्रकासायै ग
 र्भमाधेहि यः पुमान्ना स्वाहा॥४॥ यथेयं पृथिवीमह
 नानागर्भमादधे एवं तं ग र्भमाधेहि दशमे मा
 ज्ञायते॥ स्वाहा॥५॥ विष्णो श्रेष्ठन रूपेणा स्यां नायाग
 विन्यां॥ पुमांसं पुत्रानाधेहि दशमे मासि स्तुतवो॥ स्वाहा॥६॥
 सर्वत्र लिङ्गा क्तदेवताभ्यः इदं नमः॥ प्रजापते नत्व
 दित्यस्य संवत्स्य हिरण्यगर्भपुत्रः प्रजापतिर्दधि

प्रजापतिर्देवता त्रिष्टुप् छंदः। प्रधानाज्य होमवि
३३ नियोगः॥ प्रजापतेर्देवतान्यन्यो विश्वाजातानि परि
ताम्रस्य यत्कामास्ते तु हुमस्तन्नो अस्तु वयं स्यामप
तयो रगीणो। स्वाहा। प्रजापतये इदं नमः॥१॥ सदा ३२
ज्याहुतीर्जुह्यात्॥ ततः पतिः। अस्याः शिरःपं
अपनः शो शुचदद्यमित्यष्टुर्चस्य सक्तस्य कुत्सरथिः।
जमदग्निर्देवता गायत्री छंदः॥ शिरःपरिग्रह्य जपे
विनियोगः॥ ॐ अपनः शो शुचदद्यमग्ने शुशुग्ध्या
रथि। अपनः शो शुचदद्य॥ सुसत्रिया सुगातु याव

विश्वतःपिभूतस्ति। अपनःशोशुचदद्यं॥५॥ दिवा ना वि
श्वतो मुरवा॥

स्वयाचय जा महा। अपनःशोशुचदद्यं॥ प्रयद्दं दिष्टं
श्व षां प्रास्मा का सव विस्तरयः। अपनःशोशुचदद्यं। प्र
यत्ते अग्ने सुरयो जाये महि प्रते वयं। अपनःशोशुच
दद्यं। प्रयदग्नेः सह स्वतो विश्वतो यंति नानवः॥ अपनः
शोशुचदद्यं॥ त्यं हि विश्वतो मुरवोति नावेव पारय। रूप
नःशोशुचदद्यं॥ सनसिं धुमिव नावयाति पृष्ठी स्वस्त
ये। अपनःशोशुचदद्यं॥ व धेनदस्युमिति वत्ता। अत्रेयो
वसुश्रुतदृषिः। अग्नि देवता विपुच्छंदः॥ अग्नियुपदधाने
प्र विनियोगः॥ ॐ व धेनदस्युं हि चात यस्व वयः कृत्वा

नस्तच्येऽएव यैः पिपर्षियत्सहसस्युत्र देवांस्तो अग्ने
पाहि न तमवाजे अस्मान् । वयं ते ह्यग्ने उक्थेर्विवेम
वयं ह्येषावक भद्रशोचो । अस्मे र्षिर्विश्ववारं समिन्वा
स्मे विश्वानि द्रविणानि धेहि । अस्माकमग्ने अधरं जु
षस्व सहसः सुनो त्रिषधस्य हव्यं । वयं देवेषु कृतस्या
मशर्मणा न स्थिवरुथे न पाहि । विश्वानि नो दुर्गहा जात
वेदः सिद्धं न नावा दुरितातिपर्षि । अग्ने अत्रिवं नमसा
गृणानोऽऽस्माकं बोध्यविता तन्नना । यस्त्याहदाकीरि
णामन्यमानो मर्त्यमयोजो हवीमि । जातवेदो यशो अ
स्मा सुधेहि प्रजापिरग्ने अमृतत्वमश्यां । यस्मै त्वं सुक

तेजातवेद उलोकमग्ने कृता वस्यो नमः। अश्विनं सपुत्रिषां
 वीरवंतं गोमंतं रयिं न शते स्वस्ति॥ अग्निस्तु विश्ववस्त
 य ममिति मंत्रद्वयस्य। वस्यं रयिः। अग्निर्देवता अनुष्टुप्
 छंदः॥ अग्निं प्रार्थने विनियोगः॥ ॐ अग्निस्तु विश्व
 वस्तमंतु विब्रह्मणामुत्तमं। अतर्तं श्रावयत्यतिपुत्रं ददा
 ति दाशुषे॥ अग्निर्देवता सत्यं तिसा सहयो युधानश्चिः।
 अग्निरत्यं रघुष्यं देवता तमपराजितं॥ सूर्यो नो दिव
 स्पातिविति पंचर्वस्य स्तुतस्य। सूर्यपुत्रश्च सुचरिषिः।
 सूर्यो देवता गायत्री छंदः। सूर्योपस्थाने विनियोगः।

विच

सूर्यो नो दिवस्यातुवा तो अंतरिक्षात्। अग्निर्नः पार्थिवेभ्यः। जोषा सवितर्यस्य ते हरः शतं सव्यं अर्हेति। पाहि नो दिद्युतः पतंत्याः। चक्षुर्नो देवः सविता चक्षुर्ननु तपर्वतः। चक्षुर्धाता दधातुनः। चक्षुर्नो धेहि चक्षुषे च सुविरव्येत नक्षत्र्यः। संचेदं वक्षिष्ये म। सुसंहं त्वा वयं ३४
गं प्रतिपश्ये म सूर्य। विपश्ये म नृचक्षुसः। ततः सुहृ वेस्ते ता संशोधितं। यश्चैधरसं। पतिः प्राज्ञश्च स्तिष्ठन्। प्राद्व्या आसीना याः। दक्षिणे नासिका बिले नश्यं कुर्यात्। उदीर्षात् इत्यस्य मंत्रस्य सूर्याया वित्रिरपिः।

सूर्योदेवता त्रिष्टुप् छंदः । नासापुटाश्वगंधरससेवने
 विनियोगः ॥ ॐ उदीर्घातः पतिवतीह्यो ऽएषा विश्वा
 वसुं नमसा गीर्षिगले । अन्यामिच्छ पितृषदं यक्तां स
 तेषां गोतनुषा तस्य विद्मि ॥ स्विष्टकृति ॥ पूर्वदल्लि प्रथा
 न आहुतिचक्रवद्विक्रिकोडोपादे लिङ्गिको वदु ॥
 यदस्य त्यस्य संत्रस्य हिरण्यगर्भरपिः । अग्निस्विष्ट
 कृद्देवता अतिश्च निरुच्छंदः । स्विष्टकृद्गोमे विनियोगः ॥
 ॐ यदस्य कर्म णोत्पराहिवं यद्वान्यूनमिहाकरं । अ
 ग्निस्विष्टकृद्दिवात्सर्वं स्विष्टं सुहृतं करोतु मे ।

अग्नये विष्णवे कृते सुहृते हृते सर्वप्रोश्चिता हृतीनां का
 मानां समर्धयिष्वे सर्वान्नः कामां समर्धयः स्वाहा।
 अग्नये विष्णवे कृते इदं नमम। रुद्राय स्वाहा। रुद्राय
 इदं नमम। विश्वेभ्यो देवेभ्यः स्वाहा। विश्वेभ्यो देवेभ्यः ३८
 इदं नमम। ओ३ श्रुत्यस्य मंत्रस्य विमदरषिः अया मे
 अग्निदेवतापद्धिर्दुष्टं दः प्रायश्चित्ताज्यहोविनियोगः।
 ॐ अया श्रुग्नेस्य नलिशस्ती श्रुत्यस्य मित्वमया
 असीया सावयसा कृतोया सन्ध्व्यम्हिषेयानो
 येहिषेयजं स्वाहा॥ अग्नये अयासे इदं नमम॥ अतो

२ अ

देवा इत्यस्य मंत्रस्य मेधातिथिरुषिः । देवा देवता गाय
 त्री छंदः । प्रायश्चित्ताज्य होमे विनियोगः । ॐ अतो
 देवा अवंतु नो यतो विष्णुर्विचक्रमे । पृथिव्याः सप्त
 वे धामभिः स्वाहा । देव्यः इदं नमम ॥ इदं विष्णुरित्यस्य
 मंत्रस्य काण्वो मेधातिथिरुषिः । श्रीविष्णु देवता गा
 यत्री छंदः ॥ प्रायश्चित्ताज्य होमे विनियोगः । ॐ
 इदं विष्णुर्विचक्रमे त्रेधा निदधे पदं । समस्तस्य पा
 सुरे स्वाहा । श्रीविष्णवे इदं नमम ॥ व्याहृतीनां प्रत्येकं
 विश्वामित्रो जमदग्निरत्रिर्नरदा जारुषयः । अग्नि

ॐ अग्निदेवता

वीष्णुः सूर्यः प्रजापतयो देवताः। गायत्र्युक्तिगानुष्टुप्
हस्त्यश्च दंति। प्रायश्चित्तार्थं व्याहृतिहोमं करिष्ये।
ॐ भस्वस्वाहा। अग्नये इदं नमः। ॐ भुवः स्वाहा वायवे
इदं नमः। ॐ स्वः स्वाहा। सूर्याय इदं नमः। ॐ र
भुवः स्वाहा। प्रजापतये इदं नमः। ब्रह्माहुतिः ॥ २३
अथाग्निः। अतो देवाः। इदं विष्णुः। व्याहृतिः। अना
ज्ञातमिति संप्रद्वयस्य हिरण्यगोर्वृषिः। अनुष्टु
पश्चंदः। ज्ञानाज्ञानकृतदोषपरिहारार्थं विनियोगः।

ॐ अनाशातं यदोशातं यद्रस्य क्रियते मिथुः । अग्ने
 तदस्य कल्पयत्वं हि वेथ यथा तथं स्वाहा ॥ अग्नये
 इदं नममायत्या कत्रेत्यस्य मंत्रस्य आप्यपुत्रस्ति
 तरपिः । अग्निर्देवता त्रिष्टुप् छंदः ॥ न्यनाति
 रिक्त्यरा होम विनियोगः । ॐ यत्या कत्रो मनसा
 दीनदक्षान यद्रस्य सन्वते मत्प्राप्तिः । अग्निष्टु
 होता कतु विद्म जानन्य जिष्ठो देवां रतु शोय जा
 ति स्वाहा ॥ अग्नये इदं नममा ॥ मंत्र विषया से
 तंत्र विषया से काल विषया से कर्म विषया से स्व

रवर्तलोपप्रायश्चित्तार्थः। यद्देवाश्च नेन संने
 ता। एका मा ज्या ह ति हो ष्या मि। यद्देवा ति पा
 त या नि वा चा च प्रयुती देव हे ल नं। अ रा पो अ
 र्मो अ सि दु यु ना य ते न्य त्रा सि न्म रु त स्त नि २७
 ये त न्म स्वा हा। म रु द्यः इ दं न म म॥ पू र्ण मे सि पू र्ण
 म्मे स्त्रियाः। सु पू र्ण मे सि सु पू र्ण मे स्त्रियाः। स
 द सि स न्मे स्त्रियाः। सर्व मे सि सर्व मे स्त्रियाः। अ दि
 ति ह सि मा मे स्त्रियाः। प्रा व्यां दि दि दे वा न्म वि ज्ञो

मिति वा


मा जेयंतां दक्षिणास्यांदिशि देवं मा साऽपि तरो मा जे
यंतां प्रांता व्यांदिशि गृहाः पशवो मा जेयंता मुदी
व्यांदिश्याप ऊषधयो वनस्पतयो मा जेतो मध्या
यांदिशि यद्गुः संवत्सरः प्रजापतिं मा जेयतां मा जे
यंता अपो अस्मान्मातरः शुं धयंतु घृतेन नो घृत
प्रः पुनंतु विश्वं हि रिप्रं प्रवहंति देवा रुदि दास्यः शु
चिरा पूत एमि इदमापः प्रवहत यत्किं कुरु रितं
मयि यद्वा हस पि दुद्रो ह यद्वा नो प उता नृती सुमि

आन आप ऊष धयः संतु दुर्मि आन आप ऊष धयः
 संतु दुर्मि आस्तस्मै संतु यो स्मां द्वेष्टि यं ववयं द्वेष्टः ॥
 यल्याः वा मतः ॥ उपविश्य ॥ मातं प्रजां परासि वं
 यानः ययावरीस्थन ॥ समुद्रो नि नूयानिः संपा
 थो अपीथ ॥ ईमं त्रिदं प्र एषा नैव लगि न उदक व २८
 स्त्रीय अं ज लेव ले गो विदु वदु ॥ वासतां न सिरसि
 वारयेत् ॥ ॐ वसे स्वरश्च मेयं कोप कते नमश्च येन
 न्य नंतस्मै त उपयत्ते अतिरिक्तं तस्मै ते नमः ॥ स्वस्ति
 अहं मेधां यशः प्रशं विद्यां बुद्धि श्रियं वलं आयुष्यं

तेज आरोग्यं देहि मे हव्यं वाहनः । श्रीदेहि मे हव्यं वाहनं
 नोन मोनमः ॥ गोत्रे नाम दिद न मस्कारो मा डो दु
 परित्तर तां वि सज्जनं ॥ परित्तर माह न दि कुर्यात्
 अमन्य चर्जनं ॥ ध्यात्वा तपुष्यं हृषीकेशं नैवेद्यं तो वल
 सुवर्णं पुष्पाणि दत्त्वा ॥ बृहत्पामस्य त्रभृदुद्वेष्ट
 ह्यं त्रिष्टुभोजः शुभित मुग्य वीरं । इन्द्रस्तो मे नैनप
 चदशेन मध्यमिदं वा तेन सगरेणारक्ष ॥ यस्य स्म
 सावना मोक्षया तपो य इ क्रियादिषु । न्यूनं संपूर्ण
 तायाति सद्यो वंदेत स व्युत्तं । संग्रही नं क्रिया हीनं

भक्तिही नंदु ताशना। यद्दुतंतु मया देवपरिपूर्णे तद
 स्तुमे॥ अनेन गभी ध्यान हो मे नथ गवान्॥ कर्म
 देवताः प्रीयतां नमः॥ अग्न्या रोष रां कुयोत
 तलवाय लिवे फलवकुटुवदु॥ अपि वस्तु
 सुवसना न्यषा सिधन्तः सुदुघाः प्रयमानः॥
 अलि चंडासते वेनो हिरण्याश्वा न्तरथिनो दे
 व सोमः॥ याः फलिनीर्मा अपफला अपुष्पा इति
 मंत्रद्वयस्य। अथ वेणारुषिः॥ ॐ षधयो देवता अ
 नुष्टुपुष्टुदः॥ फलदाने विनियोगः॥ ॐ प्राः फ

लि नाथा अफला अपुष्पाया अपुष्पिणीः। बृह
 स्पति प्रसूतास्तानो मुंचं त्वं हसः। अर्वाची सुष
 गे एव सीते वंदा सहेत्वा। यथा न सुषगा ससि। प्र
 थानः सुफला ससि॥ मंगलाति मंत्रा श्रीर्वचन कु
 र्यात्॥ ततः। नादी ब्राह्मण भोजनं कुर्यात्॥ अत्र लज्जा द
 र्शनाद दुर्घा। आपो दुग्गा दिवस पर्यंतं रतु कालः॥ त
 ह तु काल मध्ये चतुर्दिवसा दुर्घा। निषिद्धति पिबेद
 त्रयो गकर्षा संक्रांति दिव जयेत्॥ युग्म दिवसे
 पुत्र कामः॥ अ युग्म दिवसे कन्या काम स्त्रिया सह

नन रत्नः सन् रमेत ॥ इति जयंतादि केचिदाचार्य
 प्रोक्त गार्भाधानप्रयोगः समाप्तः ॥ ४॥  ॥ ४॥
 अथ पुंसवना नवलोषनसीमंतो नयनप्रयोगो व
 २ ग द्यते ॥ श्रीपुष्टतिचतुर्थे षष्ठाष्टमे मासि सीमंतो न
 यनं कुर्यात् ॥ पुंसवना नवलोषनं चतुर्थे मासि
 कुर्यात् ॥ अथ वासीमंतकाले वा दंपत्योर्मंगलस्नानं
 कृत्वा स्वस्तिवाचनपूर्वकं नां दी श्राद्धं कृत्वा ॥
 तदुवाच ॥ प्राणायामसंकल्प ॥ एवं शुभतिथौ ॥

३०

यजमानस्य भार्यायाः॥ गृह्य संस्कारार्थं॥ बीज गार्भ
 समुद्रव दोष निहैर तार्थं पुं प्रस्तुत्यर्थं॥ गार्भस्य अन
 वलोभन द्वारा॥ सुख प्रस्तुति सिध्यर्थं॥ स्त्री संस्कार
 द्वारा॥ उत्पद्यमानोत्पत्त्य मानः॥ सर्व गार्भ संस्कारा
 र्थं॥ एवं सवनानवलोभनसामंतो नयनारव्या निक
 र्मात्तिकरिष्ये॥ तदंगस्थंडिल उपलेप उल्लेख नाग्नि
 प्रतिष्ठापनं करिष्ये॥ पूर्ववत्तामिमांशोदु॥ १२॥ अथ ग्नेस्य
 स्थ मंत्रस्य राहु गतो गौतमः॥ अग्नि देवता त्रिष्टुप्
 छंदः॥ अग्नि प्रतिष्ठापने विनियोगः॥ ७०॥ अथ ग्ने॥ अथ

वस्वरो। अग्निं प्रतिष्ठाप्य। उपावरो हरां कृत्वा। तत्त्वा
 रिशं गेयस्य मंत्रस्य वासदेवचरुषिः। जातवेदा अग्नि
 देवता त्रिष्टुप् छंदः। अग्निमूर्तिध्याने विनियोगः।
 ॐ चत्वारिंशं गाविज्योतिषे स्य मंत्रस्य विशाचरुषिः।
 अग्निदेवता त्रिष्टुप् छंदः। अग्निसमिधने विनियो ३१
 गः। ॐ विज्योतिषा। अथाग्निमूर्तिं वक्ष्यामि। एष हि
 देवः। प्रत्यद्गुरवास्तिष्ठति विश्वतो मुखः। औपासनं
 कृत्वा। तदेमन्वाधानं करिष्ये। तत्र देवतापरिग्राहार्थं।
 अस्मिन् न्याहिते अग्नौ। जातवेदसमग्निमिधमेन।

प्रजापतिं प्रजापति मा धारा वा ज्येन। अरुनीषो मोच
 सुषी आ ज्येन। प्रजापतिं प्रधानदेवता च रुद्र व्येता।
 धातारं धातारं। राकां राकां। लिङ्गोक्त देवताः प्रजापतिं च।
 एताः प्रधानदेवताः। आ ज्येन व्येता। स्विष्टकृतम
 ग्निं हविः शेषेता इधमसं नहनेन। रुद्रं विश्वां देवान्
 संत्तावेता। अया समग्निं देवान् विष्णुमग्निं वायुं सु
 र्यं प्रजापतिं च। एताः प्रायश्चित्तदेवताः। आ ज्येन व्ये
 ता। सांगोपायेन कर्मणा सञ्जोयश्ये॥ अर्धवस्त्राहा।
 प्रजापतये इदं नमः। समिद्धयं वयं वानिर्देह्याता।
 परिसम्पन्नं हन्तं परिसरणां॥

परिषेचनं पूर्ववत्कृत्या। पात्रा सादनं॥ अग्नेरुत्तरतः।
 दर्शनास्तीर्य। दंडं न्यविपात्राण्यासादयेत्॥ तत्कर्म।
 स्थालीचरोः प्रोक्ष्यताभाजनं च॥ प्रोक्ष्यतापात्रस्यो
 परिषेचने निधाय। अग्निः प्रोक्ष्य उत्तानं कृत्या। अ
 ग्निः पूरयित्वा। तदुदकं पवित्राभ्यां त्रिरुत्थय। विस्त्र
 स्थेध्मं च। सर्वाणि पात्राणि त्रिः प्रोक्ष्य। च मसपात्रं
 पूरयित्वा पवित्रे निधाय। निरस्तः परावसुः उदमहम
 वावसोः सदाने सीदामि। अस्मिन् चर्मण्यं ब्रह्मा
 सव। ब्रह्मणो नमः। ब्रह्मार्चनं॥ ब्रह्मं नमः प्रतीक्षामि।

३२

ॐ प्रताया निर्वो प प्रोक्ष्यतां ॥ शूर्पपवित्रे निधाया
 तदुपरि । ब्रीह्यन्यजापतयेत्वा जुष्टं निर्वपामि । चतु
 वीरं । पवित्रगोल ब्रीहे मेले होद सोदु ॥ प्रजापतये
 त्वा जुष्टं प्रोक्ष्यामि चतुर्वीरं प्रोक्ष्या ॥ पवित्रे व्याज्यपा
 त्रे निधाया ॥ तंडुलान्त्रिः प्रक्षाल्य पचेत् ॥ आज्यसं
 स्कारं कृत्वा । उदं कृत्वा अंगारान् पोह्य । आज्यं ते श्रद्धि
 श्रित्य । अवज्वलनं दधीयित्वा । दर्भा गृह्यं प्रक्षाल्य
 ज्ये प्रत्यस्य ॥ त्रिः पर्यग्निं करणं कृत्वा । तदुल्मुकं
 पुरस्ताद्धारंति । कर्षं निव आज्यमुदगुदा स्यांगारा

नतिसूत्र्यस्य वनं सवितुष्टे सस्यमवस्यहि रप्य
स्तप रविः सविता देवता पुर उस्मि कर्तुं दः । आ ज्या
स्यो सवने विनियोगः । ॐ सवितुष्टा प्रसवतु सु
नाम्यसि देवा पवित्रेण वसोः सूर्ये स्वरत्रिमलिः ।
सकृन्मंत्रेणाद्विस्तृणी । बर्हि रात्तरता । आ ज्यास्था ३३
यनं सुवसं मा जने । प्रताप्य सकुशो दर्वी । ईश्लो
क प्रकार दिंद सुकुव संमा जने मा जो दु । आ ज्या
दुत्तरतः । सुचं निधाय । तदुत्तरतः । सुकं निधाय ॥
चक्रमसि धार्य । दुदगुदो स्या ज्या दुष्टिता तो बर्हि

विनिधाय। पुनरपि धार्य। अग्न्यर्चनं॥ आत्रेयोर्वे
 सुश्रुतरपिः। अग्निर्देवता विष्टुपुष्टं देः। अग्न्यर्चने
 विनियोगः॥ ॐ विश्वानिनः। इध्माधाने॥ अयंत इध्मे
 तस्य सं तस्य वासदेवरपिः। जातवेदा अग्निर्देवता वि
 ष्टुपुष्टं देः। इध्माधाने विनियोगः। ॐ अयंत इध्मा आ
 त्मा जातवेदः। स्वाहा। अग्नये जातवेदसे इदं नमः॥
 त्वंसी। ॐ प्रजापतये स्वाहा। ~~दक्षिणं सं तं सं तं~~
 प्रजापतये इदं नमः। पूर्ववत्॥ अग्नये स्वाहा। उत्तरं।
 सोमाय स्वाहा। दक्षिणं। तन्मंत्रेण स्यागः॥ ततः पुंसवनं॥

पत्न्याः। दक्षिणे हस्ते गोर्दधे निक्षिप्य तन्मध्ये द्वौ मा
 षौ। तयोर्मध्ये त्रैकं यवं निधाय। पुनर्दद्यात् प्रसृतं प्र
 रयित्वा। पतिः किंपिबसि किंपिबसीति त्रिः प्रक्षेत्वा।
 सा पूंसव नं पं सव नमिति त्रिह्वा। प्राशनं कुर्यात्वा।
 हस्तं प्रक्षालयात् पउपसृज्य। एवं प्रयोगे तादृतीय
 तृतीयवारं सौ प्राशयित्वा। ततः। अनवलोत्पन्न प्रयो
 गं कुर्यात्॥ शुद्धवस्त्रेण शोधितं। दूर्वारसंघ्राते गर्भो
 योनिमेति तिसंवद्वयेन। पतिः प्राद्वस्तिष्ठन्। प्रा
 द्गुर्यात् प्राशनायाः। दक्षिणे नासिकाविलेन शपं

३४

कुर्यात् ॥ आते गभो यो निसेतु पुमान्वा एवैधि ॥
 वीरो जायतां पुत्रस्ते दशमास्यः ॥ अग्निरेतु प्रथमो
 देवतानां सोम्ये प्रजां मुंचतु मृत्युपाशात् ॥ इदं रा
 जा वरुणा नुमन्यतां यथेयं यं स्त्रीषो ॥ अन गोक्षत्र ॥
 ततः पूर्वावदान धर्मेण ॥ प्रधानाहुतिं च ॥ ॐ प्रजा
 पतये स्वाहा ॥ प्रजापतये इदं नमः ॥ अस्याः हृदये दे
 वां स्पृष्ट्वा ॥ जपेत् ॥ ॐ यत्ते सुखी मे हृदये हितमंतः प्रजा
 पतौ ॥ मन्ये हं मां तद्दिदं सं माहं पौत्रं मघं निया ॥ ततः
 सामंतप्रयोगं कुर्यात् ॥ धाता ददातु दातुं शुभमिति सं

ब्रह्मस्य हिरण्यगर्भरूपिः॥ धाता देवता अन्तः
 ह्यष्टमं दः॥ द्वितीया त्रिष्टुपा॥ प्रधाना ज्योतिर्मते वि
 नियो गः॥ ॐ धाता ददातु दशमं शुभे प्राची जीवातु मक्षि
 तां॥ वयं देवस्य धामहि सुमतिं वाजिनीवतः॥ स्वाहा॥
 धात्रे इदं नमः॥ धाता प्रजानामुत्तराय ईश धाते हं
 विश्वं भुवनं जजान॥ धाता कृष्ण निमिषा सिद्धं
 धात्रे इदं व्यंशुत वज्रु होत॥ स्वाहा॥ धात्रे इदं नमः॥
 रा कामहमिति मंत्रद्वयस्य गुरुमन्दरूपिः॥ राका दे
 वता जगती सुन्दः॥ प्रधाना ज्योतिर्मते विनियोगः॥

३८

ॐ राका महं सुहृवां सुष्टुता हुवेश्वाणो नः सुभगा
 बोधतु तन्नासी ब्यत्पः सुच्या छिद्यमानया ददातु
 वीरं शतशयमुक्थं स्वाहा राका ये इदं नमसा यास्त
 राके समतयः सुपेश सो या नि देस सि द श्रुषे वरु नि
 तापि नी अद्य समना उपा ग हि सह स्रपोषं स भग
 रराणां स्वाहा राका ये इदं नमसा ने ज मेष इति ति
 सुणां सैर्गै कर्तव्यं राक्षसि न लिं गोक्त देवता अनुष्टुप
 छंदः अधान आज्य हो मे विनियोगः (ॐ ने ज मेष प
 रापत सुष्टुतः पुनरापत अस्यै मे पुत्र का मा ये रा भ मा

धेहि यः पुमान् स्वाहा ॥ ॐ यथेयं पृथिवीमह्युत्ताना
 गर्भमादधे ॥ एवं तं गर्भमाधेहि दशमे मासि जाय
 ते ॥ स्वाहा ॥ विष्णोश्चेष्टेन रूपेणास्यां नायां गवी
 न्यां ॥ पुमान् संपुत्रानाधेहि दशमे मासि सुतव ॥ स्वा
 हा ॥ सर्वत्र लिंगोक्त देवताभ्यः इदं नमस्कारं प्रजाप ३६
 ते न त्वदित्यस्य मंत्रस्य हिरण्यगर्भपुत्रः प्रजापति
 र्षिः ॥ प्रजापतिर्देवता त्रिष्टुप् द्युष्टुं दः ॥ प्रधानप्रा
 न्य होमविनियोगः ॥ ॐ प्रजापते न त्वदेतां न्यन्या
 विश्वा जाता निघरिता वसुवा यत्कामास्तजुहुमस्तं

नो अस्तु वयं स्याम पतयोरपीतां। स्वाहा प्रजा
 वा यतये इदं नमः। अष्टा ज्योतिर्जुहोयात्। उन्नयनं॥
 उदुंबरस्तव कयुग्मेन त्रिसि अकुत्रापि जलैस्त्रि
 शुक्ल युत शल ल्यावतैरेकी कृत्य॥ पतिः प्रादुख
 स्तिष्ठन्। प्रादुख्या आसीनायाः। ललाटोद्योरोम
 स्थानमारभ्य सीमंतस्थाने। ॐ ह्रस्वस्वरो। त्रिवा
 रं वतु वारं पठित्वा। उन्नयनं कुर्यात्॥ वीतागा
 यिनं संशान्ति। सौमं राजानं संगायतामिति। मंत्रेण।

वीणागायिनावाहापयेत्॥ तौ सोमो नो राजावतु
 षीः॥ प्रजानि विष्टु चक्रासाविति॥ अशौ स्थाने स
 मीपूष्यं॥ गंगा ब्रूयात्॥ वहासु वासि न्यं विहित
 कर्म यद्वपुस्तत्कुर्यात्॥ ब्राह्मणो वृषभदक्षिणां
 दद्यात्॥ स्विष्टकृतं हुवायदस्य त्यस्य संवस्यहि
 रण्यगार्ग्यं॥ अग्निस्विष्टकृदेवता अतिथि
 तिच्छेदः॥ स्विष्टकृद्वा मे विनियोगः॥ ३३ यदस्य क
 र्म तौ त्यरा रिचं॥ स्वाहा॥ अग्नये स्विष्टकृते इदं न
 मः॥ पुडाप स्वाहा॥ पुडापा इदं नमः॥ विश्वेभ्यो

३९

देवेष्वः स्वाहा । विश्वेष्वो देवेष्वः इदं नमः । अ
 याश्चेत्यस्य मंत्रस्य विमदरुषिः । अया अग्निर्दे
 वतापदि रुद्रं दः । प्रायश्चित्ताज्यहोमे विनि
 योगः । ॐ अयाश्चाग्नेः । स्वाहा । अग्नये इदं नमः । अपस
 म । अतो देवा इत्यस्य मंत्रस्य सधातिथिरुषिः । दे
 वा देवता गायत्री रुद्रं दः । प्रायश्चित्ताज्यहोमे वि
 नियोंगः । ॐ अतो देवाः । स्वाहा । देवेष्वः इदं नमः
 म । इदं विष्णुरित्यस्य मंत्रस्य कारवोमेधातिथिरुषिः ।
 अविष्णुर्देवता गायत्री रुद्रं दः । प्रायश्चित्ता

ॐ होमे विनियोगः। ॐ इदं विष्णुः। स्वाहा विष्णवे
 दं नमः॥ व्याहृतीनां प्रत्येकं विश्वमित्रो नमः
 ग्निरविर्षरद्वा जारषयः। अग्निर्वायुः सूर्यः प्रजा
 पतयो देवताः। गायत्र्यस्मिन्नुष्टु बृहत्पत्र्युदं
 ॐ सि। प्रायश्चित्तार्थं व्याहृति होमं करिष्ये। ॐ स्वस्वाहा।
 अग्नये। ॐ सुवः स्वाहा। वायवे ॐ स्व स्वाहा। सूर्य
 ययि। ॐ सुव स्वाहा। प्रजापतये। ब्रह्मा हुति॥
 अथाश्वारणे। अतो देवाः। इदं विष्णुः। व्याहृति। अना
 शतमिति मंत्रद्वयस्य हिरण्यगर्भचरिणः। अग्नि


देवता अनुष्टुप् छंदः। ज्ञाना ज्ञान कृत दोषप
 रिहाराणार्थं विनियोगः। ॐ अना ज्ञातं॥ स्वाहा॥
 अग्नये॥ पुनुष संमितो यज्ञो यज्ञः॥ स्वाहा॥ अग्न
 ये॥ यस्या कर्तृ तस्य मंत्रस्य। आप्य पुत्रस्त्रितर
 षिः। अग्नि देवता त्रिष्टुप् छंदः। न्यूनानि रिक्त
 पूर्ण हो मे विनियोगः। ॐ यस्या कर्ता॥ स्वाहा॥ अ
 ग्नये इदं नमः। मंत्रविपर्यासे तंत्रविपर्यासे का
 लविपर्यासे कर्मविपर्यासे स्वरवर्णलोप प्राय
 श्चित्तार्थं। यद्वा देवा इत्यनेन मंत्रेण। एका माज्या

३१
 हुनिं होषामि॥ यद्दे देवाः॥ स्वाहा॥ अद्भ्यः॥ इदं न
 मम॥ पूर्यो मस्मि पूर्यो मे स्यात्॥ प्राच्यां दिशि दे
 वाः॥ आपा अस्मान्॥ इदं मा पः॥ सुमित्रानः॥ एत
 मंत्रैर्मां जन्तुं कुर्यात्॥ माहं प्रजामिति मंत्रेणा॥ पत्न्य
 जलौ पूषा पोत्रो दकृन्निनीया॥ अ० व मे स्वरश्च मे ॥ ३१
 परिस्तरणां वि स जन्तुं॥ परिस्पृहनादि कं कुर्या
 त्॥ गंधाक्षतपुष्पधूपदीपनैवेद्यतांबूलसुव
 र्णपुष्पाणि दत्वा॥ अ० स्यै व स्वादि कंदद्यात्॥ अ
 पुर्वं वस्त्राणि॥ याः फलनीयाः॥ अ० वीची सुसगे ॥ एव॥

फलं देत्वा ॥ अग्न्या रोपणं कुर्यात् ॥ मंगलार्तिं मं
 त्रा शीर्वचनं कुर्यात् ॥ नां दी ब्राह्मण भोजनं कुर्यात् ॥
 इति संसवर्णनं वल्लोपनं सामंतो नयनं प्रयो
 गः समाप्तः ॥ ४॥ ॥ ४॥ ॥ अथ जातकर्म प्र
 योगो वक्ष्यते ॥ कुमारीं राजा मेनालकं दनात्सुवे ॥
 पिता न दद्यादौ स्नानं कृत्वा ग्रहे मंगल स्नानं कुर्यात् ॥
 स्वस्ति वाचनं पूर्वकं नां दी श्राद्धं कृत्वा प्राण
 नायम्य ॥ १० वं शुभ तिथौ ॥ अस्य कुमारस्य ॥ बीज
 गणेशं समुद्रवे नो निवृत्ति दारा ॥ अतिशय फलावा

पृथः। आयुष्यासिद्धिर्धृथः। ज्ञातकर्मोख्यं कर्म
 करिष्ये॥ सपिर्मधुना॥ एकस्मिन्पात्रे निधाय हि
 रण्येन संघृष्य॥ त्रिशुसूमीपंगत्वा॥ ॐ प्रतेददो
 मिमधुनो हृतस्य वेदं सवित्रा प्ररुतं मघो नो॥ अ
 युष्मानगुप्तो देवताभिः शतं जीव शरदो लोके अ ॥ १०
 स्मिन्॥ मंत्रेण सुवर्णेन प्राकृत्ये त्वा सुवर्णं पूषा
 त्म॥ विशो देसि ता कर्तुं सुवर्णं निधाय॥ कर्णस
 मापे स्वमुखं निधाय॥ ॐ मेधांते देवः सविता मे
 धां देवी रर स्वती॥ मेधांते अश्विनो देवा वाधतां

पुष्करस्रजावितिमंत्रं जपेत् ॥ एवं वासकं तोषि कुर्यात् ॥
 ततः त्रिशोऽं सौ पुगपत्कराभ्यामभिसृज्य ॥ ॐ अ
 न्माभवपूरशुभैवहिरण्यमस्मृतं सव ॥ वेदावेपु
 त्रनामात्पुसजीवरीरुतः ॥ ॐ इन्द्रश्रेष्ठानिग
 त्समदइन्द्रविष्णुपू ॥ ॐ इन्द्रश्रेष्ठानिद्विषा निधैहि
 चित्तिंदक्षस्य सुभगत्वमस्मे ॥ पृषं रगातामरि
 छितनूनां स्वाद्यानं वाचः सुदिनत्वमह्ना ॥ अस्मे प्र
 यंधि विश्वामित्र इन्द्रस्त्रिष्टुपू ॥ ॐ असौ प्रयंधिम
 घवन् जीषिनिंदरायो विश्ववारस्य भरेः ॥ अस्मे
 नानंशरदो जीवसोधा अस्मे च संक्षयत इन्द्रि

प्रिन् इति मंत्रत्रयं जप्ते त ॥ एवं प्रयोगे रा अमंत्रके
 रा क मा शी रां कुर्यात् ॥ मंगला नि मंत्रा शीर्वचनं
 कुर्यात् ॥ इति जातकर्म प्रयोगः समाप्तः ॥ ४॥
 ॥ ४॥  ॥ अथ नामकर्म प्रयोगो वक्ष्यते ॥
 जन्मदिवसादारभ्य एकादशो द्विदादशो द्विवा ४१
 अन्यस्मिन् शुभदिवसे वा नामकरणं कुर्यात् ॥
 दैपत्यो मंगलस्नानं कृत्वा । स्वस्तिवाचनं प्र
 र्वकं नां दी श्राद्धं कुर्यात् ॥ हरिवातादौ लगे अक्षे
 तुं वि । मा स नाम । जन्म नाम । नडव नाम । मरुतु

प्रति नाम गल बर बहु ॥ मा स नाम ज नार्देनः । ज
न्म नाम अनंत नु । न ड व नाम । ति म प नु । बर दुषे
उ शो प चार पु जे मा डे दु ॥ न म स्कार । मा स मा म्ना ॥
न ज नार्देन नाम्ने स्वस्ति सवन्तो ब्रुवन्तु । ब्राह्मणाः । ज
नार्देन नाम्ने स्वस्ति । मरु बा रि ॥ ज न्म नाम्ना ॥
अनंत नाम्ने स्वस्ति सवन्तो ब्रुवन्तु । ब्राह्मणाः । श्र
नंत नाम्ने स्वस्ति ॥ मरु बा रि । प्रवर्त नाम्ना ति म
प नाम्ने स्वस्ति सवन्तो ब्रुवन्तु । ब्राह्मणाः । ति म प ना
म्ने स्वस्ति । मरु बा रि । इत्येवं चत रक्ष रं वा ॥ द्य

क्षरं प्रतिष्ठाकामः। चतुरक्षरं ब्रह्मवर्चसकामः।
 युग्मानित्येव पुंस्यामपुजानिस्त्रीणां अश्विवाद
 नापंचसमीक्षेतातन्मातापितरौ विज्ञातामा
 पनयनात्प्रवासादेत्य। पुत्रस्य शिरःपरिग्रहो
 जपत्यंगादंगात्संपूवसि। हृदयादधिजायसे। ५२
 आत्मा वै पुत्रनामासि स जीवशरदः शतमिति मं
 वं जपित्वा शिरस्त्रिरवजिघ्रेत्॥ १९॥ एवं प्रयोगेण
 अमंत्रकेण कुमारी पां कुर्यात्॥ अथ मासि
 नामानि॥ कृत्स्नानंतो व्युतश्च क्रीवै कुंठो थ ज

नार्दनः। उपेंद्रो यद्गुपुषो वासुदेवस्तथा हरिः।
यो मीराः पुं उराकासो मासनामान्यनुक्रमात्।
मार्गशीर्षादि। संगलार्तिमंत्राशीर्वचनं कुर्यात्॥
इति नामकरणाप्रयोगः समाप्तः॥ ४॥ ४॥
अथ निष्क्रमणाप्रयोगो वक्ष्यते॥ जन्मदिवस
दारण्याचतुर्थे मासितृतीये वा। शुक्लपक्षे शुक्ल
नक्षत्रे। शिशोर्मंगलस्नानं कारयित्वा। अलं
कृत्य। स्वस्तिवाचनपूर्वकं नां दीक्षां कृत्वा।
मंगलस्नानैः सहितं। शिशोर्देवालयं प्रति नी

वा। तत्र देवतां सस्य श्री। ब्राह्मणेषु आशिर्वीदंश्च
हीत्वा। तां देवतां प्रदक्षिणां कारयित्वा। गोसूर्यद
र्शनं कारयित्वा। स्वर्गं प्रत्यानयेत्। अथ वामात्
षष्ठ्युर्गं मातुलानि र्गं वानयेत्। ततः स्वर्गं प्र ४३
त्याग्या। ब्राह्मणाश्चो जयेत्। आशीर्चनं र्गही
त्वा॥ इति निष्क्रमणं संपूर्णं॥ ७॥ अथ
नृप्राशनप्रयोगो वक्ष्यते॥ जन्मदिवसादारभ्य
षष्ठ्यमेवादशमास्ये वा कुर्यात्॥ दंपत्योः त्रिशोश्च

मंगलस्नानं कृत्वा ॥ स्वस्तिवाचनपूर्वकं नौदीक्षां
कृत्वा प्राणानायम्य ॥ एवं श्रुतिर्था ॥ अस्य कुमार
स्य अतिशयसंस्कारार्थं अन्नसमृद्ध्यर्थं ॥ आयुरारो
ग्यवत्सिद्ध्यर्थं ॥ अन्नप्राप्त्या नाख्यं कर्म कपिष्ठे ॥ अ
जसां स्य अन्नाद्यकामः प्राशयेत्तत्तिरं ब्रह्मवर्
सकामः प्राशयेत् ॥ दधिमधुघृतमिश्रमन्नं सार्वका
मः प्राशयेत् ॥ अन्नपतनं न स्य नो देह्य न मी वस्य वा
ग्निताः ॥ प्रप्रदानं तस्मिन् ॥ अर्जुनो हि द्विपदे चतु

ध्यादे॥ मंत्रेणैकवारं प्राशयेत्॥ शेषमनंदहर्षं प्राश
 येत्॥ ततः व्यासुदयिकं ब्राह्मणं ज्ञेयं॥ एवम
 मंत्रकप्रयोगेण कुमापिणां च कुर्यात्॥ इत्यनूप्रा
 शानप्रयोगः समाप्तः॥ ४॥ ॐ ॥ ४॥ तौलकमप्रयो
 गो वक्ष्यते॥ जुनमदिवसदारस्य तृतीयं वर्षं कुलधर्मानु
 सारेण कुर्यात्॥ तत्र प्रयोगमाह॥ दंपत्योः शिशोश्च मं
 गलस्नानं कुर्यात्॥ पूर्वद्युर्वापरे द्युर्वस्वस्ति वाचन
 पूर्वकं नांदी स्यात्तं कुर्यात्॥ यागानामयं माह॥ एवं शुभं तिथौ॥

अथ कुमारस्य। बीजगर्भसमुद्भव। एनो निवृत्तिद्वारा।
 अतिशयसंस्कारार्थं। आयुष्याभिवृद्ध्यर्थं। बौलक
 मारिष्यं कर्म करिष्ये॥ तदंगं स्तंडिल उपलेपनं तुल्य
 खनाग्निप्रतिष्ठापनं करिष्ये॥ पूर्ववत्कृत्वा॥ एह्य
 ग्ने॥ भूभुवस्वजो॥ अग्निं प्रतिष्ठाप्या चत्वारिंशं गा
 विज्योतिषा॥ अथाग्निमूर्तिं वक्ष्यामि॥ एष हि देवः।
 प्रत्यं द्मुखास्तिष्ठति विश्वतो मुखः॥ स मिद्वयं त्रयं वा

प्रगृह्य। तदंगमन्याधानं करिष्ये। तत्र देवतापरिग्र
 हार्थे। अस्मिन् न न्याहिते अग्नौ। जाते वेदस्य मग्निमि
 ध्येन। प्रजापतिं प्रजापतिमाधाराचा ज्येन। अग्निं
 पवमानमग्निं पवमानमग्निं पवमानं प्रजापतिं च ॥ ४५ ॥
 एताः प्रधानदेवताः। आद्यद्रव्येण। स्थितकृतम
 ग्निं हविःशेषण। इध्मसन्नहनेन। पुद्गविश्रयां देवा
 न्संस्तवेण। अथासमग्निं देवानुविष्णुमग्निं वा

ॐ प्रणया। अग्नेः पूर्वापात्रादुत्तरतः प्राक्संस्थं च
तुः शशवेष्टु। ब्रीहियवमावतिलान्। क्रमात्पूरयत्वा।
अग्नेः पश्चान्मातुः पुरस्तादकस्मिन्। शशवे। अथ
दुहगोमयं निधाय। तस्य दक्षिणतः। अन्यस्मिन्।
शशवे शमीयत्राग्निनिधाय। एकविंशतिकुशपिं
ज्ज्वलानि। पिता ब्रह्मावधारयेत्। ततः। अथ। अज्यसंस्कारं।
अग्नेः पुत्तरतः। अंगारानपाह्य। अज्यं ते दधि

श्रित्याव्यवज्वल नंदरीयित्वा । दशो गद्वयंप्रत्यस्य ।
 उत्तुकेन त्रिः पर्यग्निकरणं कृत्वा । उत्तुके पुरस्ता
 द्द्वरंति ॥ अथाऽप्यमुदगुदास्य । अंगाशनति सज्य । अथा
 ज्यमुत्पवनं ॥ सवितुष्ट्वस्य स्यामंत्रस्य । हिरण्यस्त ४७
 पचषिः स त्रितादेवतापुर उष्णिक्छंदः । अथाऽप्यस्योत्प
 वेने विनियोगः । ॐ सवितुष्ट्वा । स ह्येनमंत्रेण द्विस्तू
 ली । बर्हि रास्त रणां । अथाऽप्यस्त्यापनं । सुवसं मा जनेन

कारीका ॥ सुवस्य विल मये तु । इत्थं लोक प्रकाशं हिंद
 सुवसं मा जने मा डो दु ॥ ॐ । ज्य के उत्तर सा ग द ह्रि
 इ डो दु ॥ ॐ । अग्न्य र्चनं ॥ ॐ । त्रेयो वर्सु सुत र पिः । अग्नि
 देवता त्रिष्टुप् छंदः । अग्न्य र्चने विनियोगः ॥ ॐ । विश्व
 निनः ॥ ॐ । इध्मा धानं । अयंत इध्मेत्यस्य मंत्रस्य । वामदे
 व र पिः । जातवेदाग्निदेवता त्रिष्टुप् छंदः । इध्मा धा
 नि विनियोगः ॥ ॐ । अयंत इध्मा धात्वा जातवेदः । स्वाहा ॥

[illegible]

अग्नय जातवदसे इदं नममः । तूष्णीं प्रजापतिमाधारा
वा ज्येन ॥ अग्नया यूंषि पवस इति तिष्ठः । पांशतं वै
रवानसा एषयः । अग्निः पवमानो देवता गायत्री छंदः ।
प्रधाना ज्योत्सोमे विनियोगः । ॐ अग्नया यूंषि प
वसया सुवोर्जमिषं च नः । आरेवाधस्य दुष्टुनां स्वा
हा ॥ ॐ अग्नि र्षिः पवमानः पांचजन्यः पुषो हितः ।
तमीमहे महागयं । स्वाहा ॥ ॐ अग्ने पवस्व स्वपाया

स्मेवर्वेः सुवीर्यो दध इयिमयिपोषां स्वाहा । सर्वत्र अग्ने
 य पवमानाय इदं नमम ॥ प्रजापते नत्वदित्यस्य मंत्रस्य
 हिरण्यगर्भपुत्रः प्रजापतिरृषिः । प्रजापतिर्देवतावि
 द्युष्टं दः प्रधानाया ज्यो होमे विनि योगः ॥ ७० ॥ प्रजाप
 ते नत्वदेतान्यन्यो विश्वा जाता निपरिता बभूव । यत्का
 मास्ते जुहुमस्तन्नोऽप्यस्तु वयं स्याम पतयोरपीषां
 स्वाहा । प्रजापतये इदं नमम ॥ एते मे वै श्वतुराज्या

हुतीर्हत्वा। पत्नी कुमारस्य। पश्चात्प्रादेशे प्राङ्मुख
 स्तिष्ठन्। सीतोदकं दक्षिणहस्ते। उक्षोदकं वामहस्ते।
 प्रणम्य। एकस्मिन्वावे। उक्षेनवाय उदकेनेहीति मंत्रे
 ण। धाराद्वयं मध्ये सरसं निषिञ्च्य। तं निनयन्नादकं
 नवनीतं दधिदफसान्वा गृहीत्वा। कुमारस्य शिरः
 वामकर्णप्रदेशादारभ्य। प्रदक्षिणकारेण। ॐ व्यदि
 तिः केशान् च पश्चात्पुदंतुर्वर्त्तते इति मंत्रेण। त्रिवारमु

५०

नयनं कुर्वाणः॥ त्रिणि त्रिणि कुशपिंजूलनिमाणाव
 कस्य हृदयाग्याणि निधाय॥ ॐ ऊषधे त्रायस्त्वनं
 स्वधितमे नं हिंसा रिति मंत्रेण॥ तां नमस्यं द्युरं कुयै
 पिंजूलेषु निधाय॥ एना वपत्स विता द्युरेण स्याम
 स्य राज्ञा वपुषा स्य विद्वान्तेन ब्रह्मणा वपते दम
 स्यात्॥ ॐ ऊषधे त्रायस्त्वनं हिंसा रिति मंत्रेण॥ केशसहि
 तान् कुशानां प्रागग्यान् कुत्वा॥ रामी पत्रैः सह॥ माणाव

कस्य मातुरंजलोदद्यात् ॥ माता च तानानुदुहगा
 मये निध्यात् ॥ एवं प्रकारेण ॥ द्वितीयवार ॥ ॐ ॐ
 षधेनायस्वेन ॥ एनधाता बृहस्पतेः परमेस्वरिन्दस्य
 चायुषवपत्तनतायुषवपामिसुश्लोक्यायस्त्वस्तेय ॥ ५५०
 प्रष्टिद्य ॥ सोमये निधाति ॥ एवं प्रकारेण तृतीयवार ॥
 ॐ ॐ षधेनायस्वेन ॥ एनधूयस्व रात्र्यां ज्योक्त्र
 श्वाति सूर्यां तेन तद्यायुषवपामिसुश्लोक्याय

स्वस्त्यो प्रच्छिद्य। गोमये निदधाति। एवं प्रकारेण।
 चतुर्थवारं॥ ॐ ॐ षधे त्रायस्वेनं। येनावपतर। येन
 धाता। येन भूयस्व॥ प्रच्छिद्य। गोमये निदधाति। उ
 त्तरतस्त्रिः॥ ॐ ॐ षधे त्रायस्वेनं। येनावपतर। प्र
 छिद्य। ॐ ॐ षधे त्रायस्वेनं। येन धाता। प्रच्छिद्य।
 गोमये निदधाति। ॐ ॐ षधे त्रायस्वेनं। येन भूय
 श्च। प्रच्छिद्य। गोमये निदधाति॥ चतुर्थवारं नास्ति॥

यासुरेणामर्वयतासुपेशस्यावतावपसिकेशांकि
 धिशिरोमास्यायुःप्रमोषीरितिक्षुरधाशमग्याहार
 न्यामूलपर्यंतंनिमज्जेत्॥शीतोष्णाभिरद्भिरव
 र्थकुर्वाणोक्षुब्धचक्षुशालीकुर्वितिमंत्रेणनपितंशिव्या ५९
 त्र।स्वशोत्ररुषिस्संख्याया।माणवकस्यत्रिश्वान्का
 रयेत्॥ब्रीह्यादिपात्राणिनापितायदद्यात्॥ततः
 स्नानं॥माणवकउपवेश्य॥स्विष्टकृति।यदस्यकर्मणः।

स्वाहा॥ अग्नये स्विष्टकृते इदं नमः॥ पुद्गाय स्वा
हा॥ पुद्गाय इदं नमः॥ विश्वेभ्यो देवेभ्यः स्वाहा॥ वि
श्वेभ्यो देवेभ्यः इदं नमः॥ अया इवाग्ने स्वाहा॥
अग्नये॥ अतो देवाः॥ स्वाहा॥ देवेभ्यः॥ इदं विष्णुः॥
स्वाहा॥ विष्णवे॥ व्याहृति॥ ब्रह्मा हुति॥ अया आग्नेः
अतो देवाः॥ इदं विष्णुः॥ व्याहृति॥ अनाज्ञातो स्वा
हा॥ अग्नये॥ पुद्गाय संमितः॥ स्वाहा॥ अग्नये॥ पत्य

कवा। स्वाहा। अग्नये। यद्वा देवाः। स्वाहा। मनुज्यः
इदं नमः॥ पूर्णमसि। प्राच्यां दिशि देवाः। आपो
अस्मान्। इदमापः। मार्जनं। माहं प्रजा। पूर्णपात्रे
दक्षिणं जलौ निनीया। अक्षतान् शिरसि धारये
त्॥ ॐ वमः। गोत्रनामदिदं नमस्कारो माडोड॥
परिस्तरणं विसर्जनं। पर्युक्षणादिर्कुर्यात्॥
गंधाक्षतपुष्पपद्मैर्नैवेद्यां बृहत्सुवर्णपु

५२

व्यापिदत्वा ॥ बहुलामायस्य स्मृत्या ॥ मंगलार्ति
 मंत्राशीर्वचनं कुर्यात् ॥ चोलकर्मप्रयोगः समा
 हाः ॥ ४॥ ५॥ ६॥ अथ उपनयनप्रयोगो वक्ष्यते ॥
 जन्मप्रभृत्यष्टमे वर्षे गर्भप्रभृत्यष्टमे वर्षे पंचमवर्षे वा
 कुर्यात् ॥ व्यापदिष्ये ॥ आषोडशपर्यंतं कालं एवाभ्युत्थय
 पति एवाभ्युत्थोपनयनाद्यधिकारो नास्ति ॥ हतप्राय
 श्चित्तस्य तु ॥ उपनयनाद्यधिकारोऽस्येव ॥ तत्र प्रयोगः

माह॥ राहमलं कृत्य॥ दंपत्योर्वदुस्वमंगलस्नानं कृत्या॥
 पूर्वचुर्वीपरेचुर्वीस्वस्तिवाचनपूर्वकं नांदीराहं कृत्या॥
 नांदी ब्राह्मणा नो जयेत्॥ सुमुहूर्तं कुर्यात्॥ मंत्रां शीवे
 च नंदं दद्यात्॥ ततः प्राणानायं म्या॥ एवं शुभ तिथौ॥ अथ स्य ५३
 कुमारस्य॥ अतिशय संस्कारार्थं॥ विहित सर्व कर्मधि
 कार सिध्यर्थं॥ स्वाध्यायाध्यापनविध्यपस्थापितं वेदा
 ध्ययनांगभूतं उपनयनाख्यं कर्म करिष्ये॥ तदंगस्थं हि

लउपलेपनउल्लेखनाग्निप्रतिष्ठापनंकविष्ये॥पूर्वव
कुर्यात्॥एह्यग्नेत्यस्यमंत्रस्य।शुभ्रगणेशोत्तमरुषिः
अग्निर्देवताविष्णुप्रच्छंदः॥अग्निप्रतिष्ठापनेविनियोगः
ॐ एह्यग्ने।सुभ्रवस्वजां।अग्निं प्रतिष्ठाप्य।वत्सा
शंभोत्यस्यमंत्रस्य।वामदेवरुषिः।जातवेदाग्निर्देवता
विष्णुप्रच्छंदः॥अग्निमूर्तिध्यानेविनियोगः॥ॐ च
त्वापिशंशा॥विज्योतिष्यस्यमंत्रस्य।विश्वरुषिः

५५
अग्निर्देवता त्रिष्टुप्कंदः । अग्निर्यमिंधने विनियोगः
ॐ विज्योतिषा ॥ ॐ अथाग्निमूर्तिं वक्ष्यामि ॥ एष
हि देवः ॥ प्रत्यं दूखास्तिष्ठ निविश्वतो मुखः त
सं गमन्वाधाने कपिष्ठे ॥ तत्र देवतापविग्रहार्थं
अस्मिन् न च हितेय र्नौ । जातवेदस्य मग्निमिध्मेन
प्रजापतिं प्रजापतिमाद्या रावा ज्येन । अग्निं पवमानं
नमस्ति पवमानं नमस्ति पवमानं प्रजापतिं च । एतः

५४

मत्मानं मन्तरेण दक्षिणतः पवेनायेत ॥ बहिर्गिरस्तार
णं ॥ ॐ ॥ अथाऽप्युच्छापनं ॥ सुवसं मार्जनं ॥ कापिका ॥ सु
वस्य बिलमग्रे सु ॥ ईश्लोक दिंद सुवसं मार्जने
माडोडु ॥ अथाऽप्युत्तरतो बहिर्षिनिधाय ॥ अग्नये नमः
विश्वानिनः ॥ इध्माधानं ॥ अयंत इध्मेत्यस्य मन्तस्य
वामदेवरषिः ॥ ज्ञातवेदाग्निर्देवता विष्णुश्छंदः ॥ इ
ध्माधाने विनियोगः ॥ अयंत इध्माऽप्यात्मा ज्ञातवेदः ॥

स्वाहा॥ अग्नये ज्ञानं वेदसे इदं नमम॥ तूष्णीं प्रजा
पतिमा धारावा ज्येन॥ अग्न्यायुंषि पवस इति वि
स्रूपां॥ शतं वै स्वान स्यादृषयः॥ अग्निः पवमानादे ५८
वता सायत्री चंदः॥ प्रधाना ज्यो होमे विनियोगः॥
अग्न्यायुंषि॥ स्वाहा॥ ॐ अग्निर्ऋषिः॥ स्वाहा॥ अ
ग्ने पवस्व स्वपाः॥ स्वाहा॥ सर्वत्र अग्नये पवमाना
य इदं नमम॥ प्रजापतेन त्वेति स्य संत्रस्य॥ हिर

उपगर्भपुत्रः प्रजापतिर्यषिः । प्रजापतिर्देवताविष्णुः
वृद्धः । प्रधानव्याज्यहोमविनियोगः । ॐ प्रजापते
नत्वेदेतान्यन्यः । स्वाहा । प्रजापतये इदं नमः । तु
वायलि । अवधारणं । अमुत्तरतः । आचार्यः
प्रादुस्वस्तिष्ठेत् । आचार्यस्य पुरस्तात् । ब्रह्म
चापिणः । प्रत्यदुस्वस्तिष्ठेत् । माणवकस्यांज
लिः । आचार्यः । आदिः पुरोत्तरः । आचार्यस्यांजलिः

अन्यथा द्विः पुरयेत् ॥ पूर्णां जलि द्वयोः ॥ गंधाक्ष
 तपुष्य सुवर्णो नि निक्षिपेत् ॥ तत् सवितु वित्यस्य मं
 त्रस्य ॥ श्यावाश्व ऋषिः ॥ सविता देवता अनुष्टुप् छंदः
 अवक्षारणे विनियोगः ॥ ॐ तत् सवितुर्देवो महि
 यं देवस्य भोजनं ॥ शेषं सर्वधा तमंतुरं भगव
 धीमहि ॥ मंत्रेण आचार्यः स्वां जलि स्वमुदकं
 तस्यां जले विसृज्य ॥ देवस्यावा सवितुः प्रसवे

५०

त्रिवेनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यामिति मंत्रेण स्वनपा
णिना ब्रह्मचार्यस्य सां गुष्ठं पाणिं गृह्णीयात्
असौ स्थानेन यस्य नामोच्चार्यो रार्मेनिति ब्रूयात्
एवं द्वितीयवारं तत्सवितुर्वृणीमहे। अवक्षार
णं कृत्वा। सविता ते हस्तमस्य। इति मंत्रेण हस्त
सहणं। नामोच्चारणं पूर्ववत्कृत्वा। एवं तृतीयचा
रं। तत्सवितुर्वृणीमहे। अवक्षारणं कृत्वा। अग्नि

राचार्यस्तेवेति मंत्रेण हस्तगृह्णं नामोच्चारणं
 पूर्ववत्कृत्वा पद्यादित्यमीक्षयेत् देवसवितजी
 षते ब्रह्मवाजातंगोपायसमावृतेत्याचार्यः क
 स्य ब्रह्मवायसीति मंत्रेण प्रजापतये ब्रह्मव
 पितां ददामीति मनसा भावयेत् युवा सुवासाः
 पवित्रीतयागात्स उज्ज्वयान् भवति जायमानः
 अर्धर्वेनै नं प्रदक्षिणमावर्तयेत् तंधीरासः

६०

कवयउ न्नयति स्वाध्याऽमनसा देवयंतः॥
ध्वं चैवेन व्यस्यं स यो नुपरि स्वपाणि लंबयित्वा
हृदयदेशं स्पृशत् ॥ आचार्यः सा त्वमने कुर्यात्
पुनस्तौ तथैवागत्योपविश्य ॥ अग्निकाये कुर्यात्
अत्रपरिसमूहने ॥ पर्युक्षणेन स्तः ततः गायत्र्यु
पदेशं ॥ ब्रह्मवाजीदक्षिणं जानुं भूम्यानिधाय ॥
सव्यजानुमूर्धमुखं कृत्वा ॥ स्वशिरेऽध्याचार्यपादयो

पूषनिधाय पाफत्तु पुसुवर्गमाचार्ययदत्वा। अथा
 हि भो। सावित्री भो। अतु ब्रूहीति ब्रूयात्। अथाचार्यः
 स्वस्वपाणिभ्यां। ब्रह्मचारिणः पाप्मा। न स्यापति
 धानी यवा ससाकाद्या प्रगृह्य। प्रष्टवपूर्वकव्याह
 तिसहितां। गायत्री पक्षार्धवैशः। सर्वानेस्य ग
 हक शक्त्यानु सापेण वा तथा वाचयेत्। ततः। अथा
 चार्यः। ऊर्ध्वगुलिं पाणिना हृदयदेशं स्पृष्ट्वा

६९

मम ब्रते हृदयं ते ददामि । मम वित्तमनु वित्तं ते ष
स्तु । मम वाचमेक ब्रतो जुषस्व । ब्रह्मस्य तिष्ठान्
नक्तुमस्य ॥ ब्रह्मवाची प्राणानां यम्या ॥ एवं शु
भ्रतियौ ॥ मों जीदंडधारणं करिष्ये ॥ मों जवा
न्याक्षोक्षकरिषिः । अक्षोक्षकदेवता विष्णु पृथ्वी देः ।
मो जीधारणं विनियोगः ॥ ॐ प्रावेपामा ब्रह्म
तो मादयंति यवाने जायन्ति गोवर्धनानाः । सोम

स्यवसौ जीवतस्य सक्षो विष्णोदको जाग्रविर्म
ह्यमकोन॥ मंत्रेण मोंजी बध्ना॥ एष क्षे तीत्य
स्यमंत्रस्य। त्र्यावा स्वयषिः। रथवीति देवता गा ६२
यत्री कंदः। दंड धातु विनियोगः। ॐ एष क्षे ति
रथवीतिर्मधवा गोमतीपुनु। पर्वतक्षपश्रितः
मेखला माबध्यदंडं प्रदाया॥ शिष्ये॥ ब्रह्मचर्य
मादिशेत्। ब्रह्मचार्यस्य नैव कर्मकुमु॥ दिवा
पाशा

मा स्वाफली रात्रा पोधी नो वेद मधी धेत द्वाद
शवर्षाणि वेद ब्रह्म चर्यांग राहाणांत वा । सायं
प्रातर्निश्चेत । सायं प्रातः समिधमादध्यादप्रत्या
ख्यायनमग्नये निक्षेता प्रत्याख्यायनी वा । भवा
न्निक्षांददात्विति । स्त्रियं वा पाचयेत् ॥ स्विष्टकृ
ति ॥ यदस्य कर्मणः ॥ स्वाहा । अग्नये स्विष्टते इदं
नमः ॥ पुदाय स्वाहा । पुदाय । निर्वेत्स्यो देवभ्यः

स्वाहा॥ विश्वेभ्यो देवेभ्यः॥ अया रवाग्ने॥ स्वाहा॥
अग्नये॥ अतो देवाः॥ स्वाहा॥ देवेभ्यः॥ इदं वि
ष्णुः॥ स्वाहा॥ सा विष्णवे ददं नमम॥ व्याहृति॥ अ
हो हुती॥ अया रवाग्नेः॥ अतो देवाः॥ इदं वि
ष्णुः॥ व्याहृति॥ अनाज्ञातां स्वाहा॥ अग्नये॥ पु
त्रुष संमितः॥ स्वाहा॥ अग्नये॥ यथा कवा॥ स्वा
हा॥ अग्नये॥ मंत्रविपर्यासे॥ यतो देवाः॥ स्वाहा॥

६३

मनुजः॥ पूर्णमसि पूर्णमैश्वर्यः॥ प्राच्यादित्रिदे
 वाः॥ आपोऽथ स्मान्ना इदमापः॥ एभिर्मंत्रैर्मोर्जनं
 कुर्यात्॥ ॐ माहं यजो॥ पूर्णपात्रोदकं पत्न्यं जु
 लो॥ निनीया व्यक्षतान् शिरसि धारयेत्॥ ॐ वम
 गात्रनामदिंदनमस्कारमाहो हु॥ परिस्तृणं
 विसर्जनं॥ पर्युक्षणादिकं कुर्यात्॥ व्यग्न्यर्चनं
 विस्वानिनो दुर्गहा जातवेदः॥ गंधाक्षतपुष्पधूप

दीपनेवेद्यतांबुल। सुवर्णपुष्पाणि दत्त्वा॥ मंग
लार्तिमंत्राः शीर्वचनं कुर्यात्॥ उपनयनप्रयोगः
समाप्तः॥ ॐ ॥ ॐ ॥ अथ अनुप्रवचनप्रयोगः ५४
गावक्ष्यते॥ ततः ब्रह्मवाजीः सायं संध्यामुपास्या
अग्निकार्यं कृत्वा॥ ॐ ॥ आचार्यः॥ प्राणानायम्या
एवं शुभतिथौ॥ अस्य कुमारस्य॥ निर्विघ्नेन वे
दसमाप्त्यर्थं॥ उपनयनां शभूतं॥ अनुप्रवचना

रव्यं कर्म कपिष्ये । तदंगं रुच्छं टिल्लुपलेपन उल्ले
खनाग्नि प्रतिष्ठापनं कपिष्ये ॥ पूर्ववत्कृत्वा ॥
एह्यग्ने ॥ स्तुभुव स्वयं ॥ अग्निं प्रतिष्ठाप्य ॥ व
त्वापि शंखा ॥ विज्योतिषा ॥ अथाग्निमूर्तिं वक्ष्या
मि ॥ एष हि देवः ॥ प्रह द्रु रवास्तिष्ठति विश्वतो
मुखः ॥ तदंगं मन्वाधानं कपिष्ये ॥ तत्र देवतापि
ग्रहार्थं ॥ अस्मिन्नाहिते शरत्तौ ॥ जातवद

समग्निमिध्मेन । प्रजापतिं प्रजापतिमाद्या रा
 वाज्येन । सदस्य स्पतिं । सवितरं । रषीन् ॥ एताः
 प्रधानदेवताः । चतुद्व्येण । स्विष्टकृतमग्निं ६५
 हविः शेषेण । इध्म संनहनेन । पुदवि स्वां देवा
 न् । संसावेण । अथा समग्निं देवान् । विष्णुमग्निं
 चायूं सूर्यं । प्रजापतिं च एताः प्रायस्चित्तदेव
 ताः । आज्यदेवाणां । सांगोपांगेन कर्मणा सद्या

यस्ये॥ श्रीं वस्व स्वाहा॥ प्रजापतये इदं नमः॥ प
र्युक्षणां॥ परिस्तवणां॥ परिषेचनं॥ पूर्ववत्कृत्वा
पात्रासादनं॥ अग्नेयुत्तरतः॥ दर्भानास्तीर्ष्य॥
द्वंद्वं न्यविषात्राभ्यासादयेत्॥ तत्क्रमं॥ स्था
लीचयोः प्राक्षणाभाजनं च॥ अष्टपात्रप्रयो
गः॥ प्राक्षणापात्रमेलयेत्तुदुर्ध्वे इदं प्राक्षिपि
उदकोत्तुंबोद॥ उत्पचनो मादोद॥ पात्राण्युत्रा

नानि कृत्वा चिस्रस्ये ध्यां च ॥ सर्वाणि पात्राणि
 त्रिः प्रोक्ष्य ॥ पूर्णपात्रे तुंबोदु ॥ रांधा क्षत्त पुष्याणि
 प्रक्षिप्य ॥ निरस्तः परावसुः ॥ इदमहमवौ वसुः
 सदने स्थापामि ब्रह्मा र्वनं ॥ ब्रह्म नपः प्रण ६६
 प्यामि ॥ ॐ प्रणय ॥ निर्वाप प्रोक्ष्य ॥ पूर्णपात्रे वा
 गिनय र डू दूर्वेनु ॥ रूर्पे हेमले इ डू वदु ॥ मुष्टि तुंबिन
 दुलवकां डू ॥ सदसस्पतयेत्वा जुष्ट निर्वपामि ॥

नाल्युवापिमंत्रावृत्ति॥सावित्र्यैत्वा जुष्टं निर्वपामि॥
नाल्युवापिमंत्रावृत्ति॥रुषिभ्यस्तवा जुष्टं निर्वपामि॥
नाल्युवापिमंत्रावृत्ति॥यजदुदभेनुतंदुलदमेले
होदसाहु॥सदसस्पतयेत्वा जुष्टं प्रोक्ष्यामि॥४५
सावित्र्यैत्वा जुष्टं प्रोक्ष्यामि॥४६रुषिभ्यस्तवा जुष्टं
प्रोक्ष्यामि॥४७विःप्रक्ष्यात्यपचत्वा व्याज्य संस्कार्यं
उत्तरके यज्ञपुष्पन इति हि व्याज्यपाचे इदुवदु

अवज्वलनेतो विसोदु॥ दभोग्यद्वयं प्रक्षाल्या ज्येष्ठ
 त्वस्यातेनैवोल्मुकेन ज्वलिता विःपर्यग्निकरणा
 कृत्वा॥ उल्मुकं पुनस्ताद्वरंति॥ उदगुद्धास्य॥ अंग
 रानतिस्थज्या॥ आज्यमुत्पवनां सचितुष्ट्वेत्यस्यमं ६७
 त्रस्य॥ द्विरण्यस्तूपरषिः॥ सचितादेवतापुनः
 त्तिकच्छंदः॥ आज्यस्योत्पवनेचिनिषोराः॥ ७०
 सचितुष्ट्वा॥ सक्तुमंत्रेण द्विस्तुष्ट्वा॥ बहिजास्तपणं


आज्यस्थापनं। सुकुसुवसंमार्जनं॥ प्रताप्यस
कुशौदवी। ईश्लोकप्रमाणदिदं संमार्जनेमाजोडु।
आज्यमुत्तपतः सुवं। तदुत्तरतः दवीनिधाय
सुवदिदं चतुर्विगेयसिगपिसोडु॥ उत्तरके
इत्तुहाडु॥ आज्यादक्षिणतो बहिषिनिधाय
अग्न्यर्चनं॥ विश्वानिनः॥ इध्माधानं॥ अयंत
इध्मेत्यस्य मंत्रस्यदिरणागार्ज्येयविः। ज्ञातवेदा

निर्देवता विष्णु प्रचंडः । इध्या चाने विनियोगः ३०
अयंत इध्या आत्मा जातवेदः । स्वाहा अग्ने प्रजात
वेदस इदं नमः । त्वं प्रजापति माद्या वा ज्ये न
चं वा हुति ॥ अथुव मूनुभा गोमा जो दुप इदं सदस
स्यतये । इदं सा विज्ये । इदं रूषिष्यः । अवदान धर्म
जुहुयात् ॥ सदस स्यतिमित्यस्य मंत्रस्य मे
धातिथि रूषिः । सदस स्यतिर्देवता गायत्रा चंडः ५

प्रधानचतुहोमेविनियोगः॥ॐ सदसस्पतिम
 हुतं प्रियमिन्द्रस्य काम्यं॥ सनिर्मेधा मया सिषं
 स्वाहा॥ सदसस्पतये इदं नमम॥ गायत्र्या विष्णवे
 मित्ररुषिः॥ सविता देवता गायत्री छंदः॥ प्रधान
 चतुहोमे विनियोगः॥ॐ तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो
 देवस्य धीमहि॥ धियो यो नः प्रचोदयात्॥ स्वाहा॥
 स्वावित्र्ये इदं नमम॥ परुषिभ्यः॥ स्वाहा॥ रुषिन्यः

ॐ देवेभ्यः । अथाश्वानेः । स्वाहा । अग्नये अग्नये ५
अतो देवाः । स्वाहा । देवेभ्यः । इदं विष्णुः । स्वाहा ५
विष्णवे ॥ व्याहृतिब्रह्माहुति । अथाश्वानेः । अतो
देवाः । इदं विष्णुः । व्याहृति ॥ अनाज्ञातं ५ स्वाहा ५
अग्नये । पुरुषसंमितः । स्वाहा अग्नये । यत्पाक
त्रा । स्वाहा । अग्नये ॥ यद्देवाः । स्वाहा । मनुष्यः ५
पूर्वमसि ॥ प्राजादिति देवाः । आपो अस्मान् ५

इदमापः॥मार्जनं॥माहं प्रजां॥पूर्णायाचोदके
पत्न्यांजलोनिनीया॥अक्षतान्निजसिंघारये
७० त॥ॐ चम॥गोत्रनामदिदं नमस्कायोमाहुः
पयिस्तत्रां विसर्जनं॥पर्युक्षणादिकं कुर्यात्
गंधाक्षतपुष्पधूपदीपनैवेद्यतांबूलसुव
र्जपुष्पाणिदत्वा॥मंगलार्तिमंत्राशीर्वचनं
कुर्यात्॥ब्राह्मणान्नोजत्वावेदसमाप्तिंवा

चयीत॥ अथ प्रवचन प्रयोगः समाप्तः॥ ४॥ ४५
 ॥ ४॥  ॥ ४॥ अथ मेधाजनन प्रयोगो वक्ष्यते
 चरितव्रतस्य ब्रह्मचारिणः। चतुर्थदिवसे मेधाजननं का-
 रयेत्॥ तत्र प्रयोगमाह॥ ईशान्यां। प्राच्यां। उदीच्यां। वाय-
 व्यां। दिक्षी। एकमूलं बह्वमूलं वा पलाङ्गत्वा। अथ वा-
 पलानाममात्रात्। कुशस्तंबं चागत्वा। आणानां यस्या-
 र्वं शुद्धतिथौ॥ अस्य कुमारस्य। चरितव्रतस्य मेधा-

निष्पत्यर्थी व्यायुर्वर्चो यशो बलपुष्टिप्रज्ञामेधासि
 ध्यर्थी श्रद्धामेधा प्रज्ञाधिदेवता पूजां करिष्ये तदंग
 कलशाराधनं करिष्ये ॥ ॐ स्वस्त्यस्त्यग्निस्त्यमिध्यते श्र
 द्वा ह्यपाहूयते हविः ॥ श्रद्धां भगस्य मूर्धनि वचसा वेदया
 मसि ॥ इमं त्रिदंशोऽशापचारपूजेमाडोदु ॥ श्रद्धामेधा
 प्रज्ञाधिदेवताभ्यो नमः ॥ व्यावाहनं ॥ व्यासनं ॥ पादौ ॥
 व्यर्घ्यं ॥ व्यावसानं ॥ स्नानं ॥ वस्त्रं ॥ यज्ञोपवीतं ॥ व्य
 तंकारं ॥ गंधं ॥ व्यस्यतानं ॥ पुष्पं ॥ धूपं ॥ दीपं ॥ नैवेद्यं ॥ वे

तांबूलं सुवर्णपुष्पं नीलाजनं हत्वा ततः उदकं
उनेजलधारं पलाशमूले क्रिप्रदक्षिणापरिषिच
तं ब्रह्मचापिणं आचार्यैः सुस्ववः सुश्रवायसिय
थात्वं सुश्रवः सुश्रवायस्येवं मां सुश्रवः सुश्रवसं
कुपु यथात्वं देवानां यज्ञस्य निधिपोस्येव महं मनु
ष्याणां वेदस्य निधिपो भूया समिति त्रिवारं प्रदक्षि
णां कुर्वन्वाचयेत् तपुवायलि ब्रह्मचापि प्राणा

यामामादुदु॥ एवं शुभतिथौ॥ सौतस्मार्तनित्यक
 मीनुष्ठानफलसिद्ध्यर्थी मेखत्त॥ अजिनदंडव
 स्तुत्यज्ञोपवीतधारणंकपिष्ठे॥ मौजवान्याक्षो
 क्षकृषिः॥ अक्षोक्षकईवतात्रिष्टुब्धंदः॥ मौजी
 धारणेविनियोगः॥ ॐ प्रावेपः॥ एकसामाभ्या
 मित्यस्यमंत्रस्य॥ सूर्यासावित्रिरुषिः॥ सूर्यात्मा
 देवताअनुष्टुब्धंदः॥ अजिनधारणेविनियोगः॥

७२

॥ ॥
 एवमाभ्यामभिहितो ॥ एष क्षेतीत्यस्य मंत्रस्य ॥
 त्रिषु वा मय्युपिः ॥ इत्येतीति देवता गायत्री छंदः ॥ दंड
 गायत्री विनियोगः ॥ ॐ एष क्षेति ॥ युवं वस्त्याणि ॥
 त्स्य मंत्रस्य ॥ उच्यते पुत्रो दीर्घतम उपिः ॥ मित्रा वरु
 णो देवते त्रिष्टु छंदः ॥ परिधानार्थं प्रावर्णार्थं वस्त्र
 प्रापणे विनियोगः ॥ ॐ युवं वस्त्याणि ॥ यज्ञोपवी
 तमित्यस्य मंत्रस्य पञ्च मय्युपिः ॥ परमात्मा देवता

गोवक्ष्यते॥ त्रयावगमास्येयव गानक्षत्रे उपाकर्मे
कुर्यात्॥ गुपुशुक्रमूढग्रहसंक्रांते सूतकादि
विघ्नसमये तन्मासि शुक्लपंचम्यां भाद्रपदमा
संभवगानक्षत्रे वा कुर्यात्॥ तत्र प्रयोगमाह॥
न द्यादोस्मात्वा॥ ग्रहमंगलस्नानं वा कुर्यात्॥ मजीच्या
दिसप्तारषीन् संपूज्य॥ सहस्तोमाः सह कंदस्य वा वृ
तः सह प्रमारषयः सह दैव्याः॥ पूर्वेषां यथामनुदश्य
धीनां धन्यां तैसिरे रथ्याः॥ ३३॥ न रस्मीन्॥ इमं च दिंद॥

आवाहना आसना पाद्या अर्घ्या आवमना स्नाना
 वस्त्रा यज्ञोपवीता आभरणं गंधा अक्षत पुष्पा धूप
 दीपानेवेद्या तां बूला सुवर्ण पुष्पाणि मनीष्यादिसत्त
 र्षिदेवताभ्यो नमः षोडशोपनामपूजान् समर्प
 यामि ॥ प्राणानामम्य ॥ एवं शुभतिथौ ॥ अस्य कुमार
 स्य ॥ अतिशय फलावाप्त्यर्थं ॥ अध्येष्यमाणानां चंद
 सां ॥ अध्यापकैः शिष्यैः सह उपाकमेति सज्जनारव्यं

स्व३

कर्मकपिष्य॥ तदंगस्त्वंडित उपलेपन उल्लेखना
ग्निप्रतिष्ठापनं कपिष्य॥ स्त्वंडितं॥ उल्लेखनं॥ पूर्व
वत्कृत्वा॥ ॐ एह्यग्ने॥ भूभुवरो॥ अग्निं प्रतिष्ठाप्य॥
चत्वापिश्रंगा॥ विज्योतिषा॥ अथाग्निमूर्तिं वक्ष्यामि॥
एष हि देवः॥ प्रत्यङ्मुखोऽस्तिष्ठति विश्वतोमुखः॥ स
मिद्वयं त्रयं वा प्रगृह्य॥ तदंगमन्वाधानं कपिष्य॥ त
त्र देवतापि गृह्यार्थं॥ अस्मिन्नन्याहितेऽप्यग्ने॥ ॐ

तवेदसमग्निमिधो न। प्रजापतिं प्रजापतिमाद्यारावा
 ज्येन। अग्नीषोमौ नक्षुषीया ज्येन॥ सवित्र्यादये
 नवप्रधानदेवताः। अथ ज्येष्ठेण॥ अग्न्यादयो विंश
 तिप्रधानदेवताः। दधि सक्तु द्व्येण। परमात्मा दे
 वतां यज्ञोपवीत द्व्येण। सिष्टं कृतमग्निं हविः श
 षेण। इध्मसं नहनेन। पुद्गविश्वो देवान् स स्वावे
 ण। अथा समग्निदेवान् चिक्तुमग्निं वायुं सूर्यं च

जापतिं च । एताः प्रायश्चित्तदेवताः । ओं उप देव्येण ।
गदेवताः प्रधानदेवताः सर्वाः सन्निहिताः संतु । सा
गोपांगे न कर्मणा द्यो यक्ष्ये ॥ भूर्भुवस्व स्वाहा । प्र
जापतये इदं नमः ॥ पयिस्मृह नं ॥ पयिस्तु वणां
पयिष्वनं ॥ पूर्वचक्रत्वा ॥ पात्रासादनं ॥ अग्नेयुत्त
रतः । दर्भानास्तीर्य द्वे पात्राणि । न्यवि सादयेत्
तत्क्रमां । स्थातृचराः प्रोक्ष्य भाजनं च ॥ प्रोक्ष्य

प पात्रस्योपरि वित्रे आसाद्य ॥ अङ्गिः प्रोक्ष्य ॥ उक्ता
 नं कृत्वा ॥ अङ्गिः पूजयित्वा ॥ पवित्रान्यां त्रिपुष्प
 पात्राण्युत्तानानि कृत्वा विस्रस्य ध्वंवा ॥ सर्वाणि पा
 त्राणि त्रिः प्रोक्ष्य ॥ वमसपात्रं पूजयित्वा ॥ गंधाक्ष्य ७६
 तपुष्पाणि प्रक्षिप्य ॥ निपस्तः पयः वसुपिति मंत्रे
 ण ॥ ब्रह्मां निपस्य ॥ इदमहमर्वा वसोः सदेने स
 दामि ॥ ब्रह्मां च नो ॥ ब्रह्मं न पः प्रजोष्यामि ॥ ७७ ॥ प्रणय ॥

व्याज्य संस्कारं उत्तरतः। अंगानां नाना। व्याज्यं तेषु
 धिसित्या। अवज्वलनं दर्शयित्वा। देभां ग्वद्वयं प्रक्षाल्य
 व्याज्ये प्रत्यस्य। तेनैव ज्वलता विः परे र्गि कर्तव्यं
 हत्वा॥ तदुक्तं पूर्वभागे विसृज्य॥ व्याज्यं मुद
 गुद्वास्यां गानति सृज्य। उत्पवनं॥ सवितुर्द्वय
 स्य मंत्रस्य हि नृण्यस्त परषिः। सविता देवता पुत्र
 मिच्छंदः। व्याज्यस्योत्पवनविनियोगः। ॐ सवि

तुष्टा प्रसव उत्पुनामि। सकृन्मैत्रेण द्विस्तुष्टी व
 हिजा स्तरां॥ व्याज्य स्थापनां व्याज्या द्विष्टिमा नोद
 धिसक्तो निधाय। विः प्रोक्षणां सुकुव संमार्ज
 न॥ प्रताप्य सकुशोदवी। ईश्लोक प्रमाण दिंद सु
 कुव संमार्ज नेमा डो दु॥ व्याज्या दु तपतः। सुव
 निधाय। तदु तपतः। दवी० निधाय। अग्न्य वनं॥
 विश्व निनः। इध्याधानं। अयंत रथे स्य स्य मंत्र स्य

७७

वामदेवऋषिः। जातवेदाग्निर्देवतात्रिष्टुप्छन्दः॥ इधमाधाने
विनियोगः॥ अयंत इधमा आत्मा जातवेदः स्वाहा॥ अग्नये
जातवेदसे इदं नमम॥ तृष्णी प्रजापतिं माध्यानावाज्ये
न॥ अग्नये स्वाहा॥ उत्तरं॥ सोमाय स्वाहा॥ दक्षिणं प्र व
धानाज्याहुतीर्हुतुयात्॥ ॐ सावित्र्ये स्वाहा॥ सावित्र्ये
इदं नमः॥ ब्रह्मणे स्वाहा॥ ब्रह्मणे इदं नमम॥ अद्वाये स्वा
हा॥ अद्वाये इदं नमम॥ मेधाये स्वाहा॥ मेधाये इदं नमम॥
प्रज्ञाय स्वाहा॥ प्रज्ञाय इदं नमम॥ धारणाय स्वाहा॥

धारणाये इदं नमः ॥ सदस्यस्ते स्वाहा ॥ सदस्ये सेये स्वा
 हा ॥ इदं नमः ॥ अनुमतये स्वाहा ॥ अनुमतये इदं नमः ॥
 षडोऽप्यः स्वाहा ॥ षडोऽप्यः इदं नमः ॥ ऋषिभ्यः स्वाहा ॥
 ऋषिभ्यः इदं नमः ॥ अग्निमीले मधु षडदाग्निर्गायत्री ॥ म
 धु षडदाऋषिः ॥ अग्निर्देवता गायत्री पूष्टः ॥ प्रधानदधि ॥
 सकृहो मे विनियोगः ॥ ॐ अग्निमीले पुरोहितयसस्य
 देवमृत्विजं ॥ होतारं रत्नधातमं ॥ स्वाहा ॥ अग्ने स्वाहा ॥
 अग्ने ये इदं नमः ॥ कृष्णकस्तुभस्तु गस्त्योपनिषदाबुद्धि ॥

४
 अगस्त्यऋषिः उपनिषद्देवता अमुष्मन्कंदः प्रधानद
 धि सक्तु होमे विनियोगः ॥ ॐ कुम्भं तदब्रवीद्दिग्भ्यः प्रव
 र्त्तमानकः ॥ त्रश्चि कस्यारसं विषमरसं त्रश्चि कते विषं ॥
 स्वाहा ॥ उपनिषद्भ्यः इदं नमः ॥ त्वमग्ने रत्समदो ग्नि
 र्जगती ॥ रत्समदऋषिः ॥ अग्निदेवता जगती कंदः ॥
 प्रधानदधि सक्तु होमे विनियोगः ॥ ॐ त्वमग्ने द्यु
 सिस्त्वमाशुशुक्षणिस्त्वमद्भ्यस्त्वमत्रमनस्यपि ॥ त्वं

वनेत्यस्त्यमोषधीस्त्यं नृणां नृपते जायसे शुचिः ।
 स्वाहा । अग्नये इदं नममः । व्याचदं नृत्स्य मदः शकुं
 तो जगती । नृत्स्य मदः पृषिः । शकुंतो देवता जगती कृ
 दः । प्रधानदधिसक्तुहोमे विनियोगः । ॐ व्याचदं ७०
 स्त्वं शकुनेष्वदमावदत्क्षीमासीनः सुमतिर्दिकि
 द्विनः । यदुत्पतं च दसि कर्कपिर्यथा बृहद्वदे मविह
 य सुवीराः । स्वाहा । शकुंतो य इदं नममः । सोमस्य मा

विश्वमित्रो गिस्त्रिष्टुप्। विश्वमित्ररुषिः। अग्नि
देवता त्रिष्टुप् छंदः। प्रधानदधि सक्तु होमे विनियो
गः। ॐ सोमस्य मातव संवक्ष्यग्ने वद्विचकर्थं विदथे ज
ध्ये। देवांश्चोदीद्यं द्युं जे। अग्निं शमये अग्ने तन्यं जु
षस्व। स्वाहा। अग्नये इदं नमम। ॥ रगानां जमदग्नि
ना जमदग्निर्मित्रावरुणो गायत्री। जमदग्निरुषिः
मित्रावरुणो देवते गायत्री छंदः। प्रधानदधि सक्तु
होमे विनियोगः। ॐ रगानां जमदग्निना याना

८

हृतस्य स्वीदतां पातं सोममृतां ध्या। स्वाहा। मित्रा वरुणा
 भ्यो इदं नमः॥१॥ त्वां ह्यग्ने वामदेवोऽग्निपृष्ठा। वामदेव
 पृषिः। अग्निदेवेता। अष्टा चंदः। प्रधानदधिरूप
 होमे विनियोगः॥३॥ उं त्वां ह्यग्ने सदमित्यमन्यवो दे
 वा सो देवमरतिन्येपि न इति कृत्या न्ये रिरे। अमर्त्ये
 जनमर्त्येषां देवमा देवं जनत प्रचेतसं विश्वमा देवं
 जनत प्रचेदसं। स्वाहा। अग्नये इदं नमः॥७॥ ध्याम

५०

ती
 त्रिवामदेव आपो जगती त्रिवामदेव रषिः आपो देवता
 जगती कंदः प्रधानदधिसक्तु होम विनियोगः या
 मंत विश्वं नुचनमधिसितमंतः समुदेह द्या अंत
 जपुषि अपामनी के समिथे य आभृतस्तमश्याम
 मधु मंतंत ऊर्मि स्वाहा अद्भ्यः इदं नमम ५८ अबो
 धिबुधगविष्टिराचग्निस्तृष्टुप् बुधगविष्टिजा
 तृष्णी अग्निदेवता त्रिष्टुप् कंदः प्रधानदधिसक्तु

होमविनियोगः। अर्वाध्याग्निः समिधा जनानां प्र
 तिधेनुमिवायति मुषास्यायद्वा इव प्रवया मुद्धि
 हानाः प्रक्षानवः सिस्वते नाकमर्वास्वाहा ५
 अग्नये इदं नमम ॥ ७ ॥ गंतान एवयामपुनोपु
 तमतिजगती। एवयामपु हृषिः। मपुतो देवतायति
 जगती वंदः। प्रधानद्विस्तुहोमविनियोगः
 ॐ गंतानो यज्ञं यज्ञियाशुशमिराता हवमरक्ष

एवयामुत्तर ॥ ज्येष्ठा सोमपर्वता सोम्यामनियूयं
तस्य प्रचेतसः स्यात्तुर्ध्वर्तवो निदः ॥ स्वाहा ॥ मपु
द्ध्यः इदं नमम ॥ १० ॥ त्वं त्वग्ने नरद्वजो ग्निस्त्रिष्टु
प ॥ नरद्वजो जपिः ॥ अग्निर्देवता त्रिष्टुष्टु चंदः ५
प्रधानदधि सक्तु होम विनियोगः ५ ॐ त्वं त्वग्ने
प्रथमामनाता स्यादधि यावन्नवो दस्महोता ॥ त्वं
सीसी दृषं नृकृणो ॥ दुष्टरातु स हो विश्वस्मै स

हस्यजधौ॥ स्वाहा अग्नेये इदं नमम ॥ ११ ॥ योन
 स्वः पायुर्वमानुष्टुप् । पायुर्षिः वसो देवता
 अनुष्टुप् छंदः ॥ प्रधानदधिसक्त होमे विनियो
 गः । योनस्वो अरणाय श्रुतिष्ठो जिघांसति । देवा ८२
 स्तां सर्वधूर्वतं ब्रह्मवर्मममातरं ॥ स्वाहा ॥ वर्म
 णो इदं नमम ॥ १२ ॥ अग्निं नरो वसिष्ठो अग्निर्वि
 राट् । वसिष्ठर्षिः । अग्निदेवता विकाट् छंदः ॥

प्रधानदधिसक्तुहोमेविनियोगः॥ॐ अग्निं न
शिदीधितिभिजयं ण्यो हस्त च्युती जनयेत प्रश
स्तां। दूरेदृशं गृहपतिमथयुं। स्वाहा। अग्नये इ
दं नमः॥१३॥ प्रतिचक्ष्ववसिष्ठं द्रासोमावनुष्टु
प्। वसिष्ठरुषिः। इन्द्रासोमौ देवते अनुष्टुप्।
दः। प्रधानदधिसक्तुहोमेविनियोगः॥ॐ प्रति
चक्ष्वविचक्ष्वेन्द्रासोमकाशतं। रक्षो न्योवध

मस्यतमशनिं यानु मद्भ्यः। स्वाहा। इन्द्रा सोमाभ्यां
इदं नमम। १४। माचि स्रगाथ एद्रो ब्रह्मती। प्रगा
थरषिः। इन्द्रो देवता ब्रह्मती कंदः। प्रथानदधिस्र
ह्महोमविनियोगः। ॐ माचिदन्यद्विशं सतस्य
रवायोमाचिषण्यता इन्द्रमिस्तोता वृषणां स्रवा
सुतमुह उक्था च शंसता। स्वाहा। इन्द्राय इदं न
मम। १५। ध्याग्नेयाहि सोनि विराग्नि मा पुतम

८३

११
 त्रुष्टुप् सोमं पिबिषिः । अग्निमनुतो देवता अनु
 त्रुष्टुप् कंदः । प्रधानदधिस्तु होमे विनियोगः ।
 ॐ आग्नेया हिमरुस्तु स्वापुदेतिः सोमपीतये ।
 सोमपातिपस्तुष्टुतिमादयस्व स्वर्गरे ॥ स्वाहा ॥
 अग्निमनुष्टुः इदं नममः ॥ १६ ॥ स्वादिष्टुयामधुर्
 दाः । पवमानसोमा गायत्री । मधुर्कंदारुषिः ।
 पवमानसोमा देवता गायत्री कंदः । प्रधानदधि

सक्तुहोमेविनियोगः।ॐ स्वादिष्टुयामदिष्टुय
 पवस्वसोमधारया।इन्द्रायपातवेस्युतः।स्वा
 ह॥पवमानसोमायइदंनममः॥१॥यत्तेराज
 न्कश्यपःसोमःपत्निः।कश्यपपरिधिः।सोमोदे
 वतापत्निःरुच्छंदः।प्रधानदधि सक्तुहोमेविनि
 योगः।ॐ यत्तेराजं द्यूतंहविस्तनसोमाभिर
 श्येभ्यः।अयातीचांमानस्ताजीन्मोवनःकिंव

१ न १

नाममदिदोयेदोपपिस्ववा स्वाहा। सोमापइदंन
मम॥१८॥ अग्नेबृहं त्रितो ग्निस्त्रिष्टुप्। त्रितय
षिः। अग्निदेवता त्रिष्टुप् कंदः। प्रधानदधिस
क्तुहोमेविनियोगः॥ ॐ अग्नेबृहं नृषसामूधो
अस्थांनिर्जगन्चांतमस्यो ज्योतिषागात्॥ अग्नि
र्भानुनापु रीता स्वंगद्याजातो विश्वासद्मान्य
प्राः। स्वाहा॥ अग्नये इदं नमः॥ १९॥ समानीवः

८५

ॐ तत्सत् यो जातु णी महे शा तुं यज्ञाय गा तुं यज्ञ
पतये देवी स्वस्तिरस्तु नः (स्वस्तिर्मानुषेभ्यः
ऊर्ध्वं जि गा तु भेषजं ॥ स्वाहा ॥ विश्वेभ्यो देवे
भ्यः इदं नमः ॥ २१ ॥ यज्ञोपवीतमित्यस्य मंत्रस्य
परब्रह्मरजिः (परमात्मा देवता त्रिष्टुप् छंदः
प्रधाय यज्ञोपवीतहवने विनियोगः ॐ यज्ञोपवी
तं परमं पवित्रं प्रजापतये सहजं पुनस्तान्

आयुष्यमग्न्यां प्रतिमुं व शुभं यज्ञोपवीतं व
लमस्तु ते जः॥ स्वाहा॥ परमात्मने इदं नमम
स्विष्टकृति॥ यदस्येत्यस्य मंत्रस्य हिरण्यगर्भ
रुषिः॥ अग्निस्विष्टकृद्देवता अति धृतिरुदं
स्विष्टकृद्देवता मे विनियोगः॥ उत्तरभागददधिस
कृवं मे इक्षि कोण्डु॥ इमे अग्निगपि शि कोण्डु॥ ऊं
यदस्य कर्म गोत्य जीवितं॥ स्वाहा॥ अग्नये स्विष्ट

८६

कृते इदं नमः॥ तयुवा यलि॥ शिष्येऽसु सहितं वाशि
दधि सक्तु प्राशनो मादु बे कु॥ आचम्य॥ तयुवा य
लि॥ यज्ञोपवीतदान॥ पित्तनुद्दिश्य॥ प्राचीनावी
ति॥ ब्राह्मणेभ्यः॥ यज्ञोपवीतं दत्त्वा॥ स्वयं वधूत्या
आचम्य॥ मार्जनं कुर्यात्॥ अन्येन स च पित्तोद
केः शिष्यैः सह मार्जनं कृत्वा॥ तदुदकं विस्त
ज्य॥ प्राक्कलेषु दन्तैः पविश्य॥ शृङ्गदन्तैः पवित्रं

धृत्या। दक्षिणोत्तरोपाणीसंपुटौ कृत्वा। प्रतिवा
 चं प्रणवव्याहृतिपूर्वोत्तमोर्ध्वचक्राः। स
 र्वोचक्रमेण विवाचं पठित्वा। प्रणववृत्तिवत्सदि
 मायभेदः। ब्रह्मपदं। अग्निमालेपुरोहितं। अ
 थमहाव्रतं। एषपंथाएतत्कर्म। अथातः संहिता
 या उपनिषत्। विद्वामद्यवन्। महाव्रतस्य परं
 चिंशतिस्वामिधेन्यः। अग्निर्वैदेवानामवमो विष्णुः।

व्यथेतस्य। समाम्नायस्य। इषेत्तेर्जेत्वा। ब्रह्म
 संधर्तते तन्मे जिन्वते। कर्त्तुं कर्णेतिः। कृष्णया मदे
 वाः। अथातो दर्शयुर्गमासौ व्याख्यास्यामः।
 अग्नया याहि वीतये। कां नो दवीरसि ह्ये। मय
 न सतज्जभनल गसंमितं। व्यथन्निश्चापं वक्ष्यामि
 पंचसं वत्सपमयं। गौः। रमा। समाम्नायः समा
 म्नातः। हृदि जादे च। अथातो धर्मजज्ञासा। व्यथा ता

ब्रह्मजज्ञासा। ॐ नमो ब्रह्मणे। संज्ञानमुराना
वदत्। स्वीकृतो वै वेदाः। उत्सर्जनां गतर्पणां
सावित्रीं तर्पयामि। ब्रह्माणं तर्पयामि। क्रयह्णं तर्प
यामि। मेधां तर्पयामि। प्रज्ञां तर्पयामि। धात्रं तर्प
यामि। सद्स्यस्यतिं तर्पयामि। अनुमतितर्प
यामि। रुद्रं तर्पयामि। मंडूकादितर्पणां
अग्निं तर्पयामि। उपनिषदं तर्पयामि। अग्निं तर्प

यामि। शकुंतंतर्पयामि। अग्निंतर्पयामि। मित्रं
वसुषंतर्पयामि। अग्निंतर्पयामि। आपस्तर्प
यामि। अग्निंतर्पयामि। मरुतंतर्पयामि। अग्नि
तर्पयामि। वर्माषांतर्पयामि। अग्निंतर्पयामि।
इंद्रासोमंतर्पयामि। इंद्रंतर्पयामि। अग्निंतर्प
यामि। पवमानस्योमंतर्पयामि। सोमंतर्पया
मि। अग्निंतर्पयामि। स्यंजानंतर्पयामि। विश्वे

देवास्तर्पयामि देवरुषि पितॄन्नुत्तमैः स्तर्पयामि
तनुवायलि । पुडाय स्वाहा । पुडाया । विश्वेभ्यो दे
वेभ्यः स्वाहा । विश्वेभ्यो देवेभ्यः । अथाश्वा
ग्नेः । स्वाहा । अग्नये अयस्य । अतो देवाः । स्वा
हा । देवेभ्यः । इदं विष्णुः । स्वाहा । विष्णवे । व्या
हृति । ब्रह्मा हुति । अनाज्ञातं । स्वाहा । अग्नये
पुपुषसं मितो यज्ञाय नमः । स्वाहा । अग्नये । य

त्याकत्रामनसादीनदशाः स्वाहा ॥ व्याहृतये ॥ म
त्रविपर्यासे ॥ यद्वादेवाः ॥ स्वाहा मयुद्धः ॥ पूर्ण
मसि ॥ प्राच्यादिशिदेवाः व्यापां अस्मान् ॥ इ
दमापः सुमित्रानः मार्जनं कुर्यात् ॥ महं प्रजा
मंत्रेण पूर्णपात्रोदकं पल्पं जलोनिनीय ॥ व्यक्ष
तान् शिवे सिधारयत् ॥ ॐ नमो स्वयं श्रीम ॥ पवि
स्तरणं विसर्जनं परिसमूहनादिकं कुर्यात् ॥

संविद्वत् २१

अथ गंधादौ पुष्पधूपदीपने
लासुवर्गपुष्पाणि दत्वा मंगलं तिष्ठ
कुर्यात् ॥ ब्राह्मणा नोजयत् ॥ उपाकर्मणो
गः समाप्तः ॥ ४॥ ॥ ४॥ स्नातवर्गादीनि
समावर्तनं योगो वक्ष्यते ॥ विद्यां समाप्य सुवर्ध
त्वा सुवर्तुशो तो वा ॥ उद गयने सुकृपश्च उक्तं
त्रि समावर्तनं कुर्यात् ॥ अथवा विवाहक